

УДК 377.064.2

Г.М. Суржок
м. Київ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОДУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧІВ ТА УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ОВОЛОДІННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ

Постановка проблеми. Освітній процес, зокрема, коледжу будівництва і архітектури, передбачає не тільки навчання і виховання, а й оздоровлення учнів, формування їхньої культури здоров'я, адже саме здоров'я значною мірою визначатиме конкурентоспроможність молоді України в ХХІ столітті.

У контексті світової і Європейської інтеграції України важливого значення набуває забезпечення високого рівня фізичної надійності нашого населення і особливо випускників українських ВНЗ, що надає їм в певній мірі поряд з професійними знаннями та вміннями вагому конкурентоздатність в сучасних умовах, які вимагають доброго здоров'я та високої працездатності [10].

Проблема формування культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю є актуальною, досить складною й своєчасною, оскільки саме юнацький вік є вирішальним у формуванні фізичного і психічного здоров'я особистості. Саме на цьому етапі соціалізації особистість проходить величезний шлях розвитку, що не повторюється протягом подальшого життя. В цей період закладаються основні риси особистості, ставлення до себе і оточуючих, до необхідності професійного становлення. Важливо на цьому етапі сформувати в учнів навчальних закладів будівельного профілю систему знань і практичних навичок, спрямованих на збереження здоров'я, усвідомлену потребу в систематичних заняттях фізичною культурою і спортом, а, відтак, культуру здоров'я.

Аналіз наукових досліджень з даної проблеми. Аналіз передового досвіду педагогів і наукових досліджень показує, що останнім часом проблемі ціннісного ставлення до здоров'я та формуванню культури здоров'я особистості приділяється значна увага (В. Бараненко, О. Багнетова, В. Горашук, Ю. Драгнєв, Г. Зайцев, С. Кириленко, Г. Кривошеєва, Л. Татарнікова, М. Чуркіна та ін.).

Проблема здоров'я учнівської й студентської молоді завжди перебувала в центрі уваги педагогів, інтерес до неї не слабшає і сьогодні, оскільки зміна соціальних умов, трансформація економічної моделі розвитку України в руслі ринкової економіки, зниження соціальних стандартів життя призвело не тільки до перегляду, але й істотної розбіжності поглядів різних інституцій суспільства на цілі і зміст фізичного і психічного розвитку людини. Зокрема, в умовах ринкової економіки, кризової ситуації в будівельній галузі, здоров'я робітників-будівельників розцінюється роботодавцями лише як ресурс, що спонтанно відновлюється внаслідок лише своєчасно виплаченої заробітної плати. Системна діяльність з формування здоров'явідтворювального середовища (стадіони, басейни, кабінети лікувальної фізкультури, повноцінне харчування в обідню перерву, бази відпочинку та ін.) з боку керівництва будівельних корпорацій також не є нормою. Внаслідок такої неузгодженості відносин робітника-будівельника з зовнішнім соціальним та природним середовищем необхідний пошук педагогічних шляхів і умов формування культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю. Тому виникає потреба у створенні гнучких педагогічних умов здоров'язберігаючого навчання і виховання особистості в умовах державних освітньо-виховних установ. Реалізація педагогами будівельних технікумів та коледжів таких умов дозволить сформувати певні знання, вміння, навички, що підвищуватимуть рівень культури здоров'я майбутніх фахівців.

Формування культури здоров'я учнів, звісно, залежить від різних факторів (навчальний процес, позанавчальна діяльність, спортивна, громадська робота, спілкування, засоби масової комунікації). Значний вплив здійснюють також суспільно-політичні, матеріально-технічні, організаційно-педагогічні чинники. Суспільно-політичні забезпечують визнання державою необхідності формування культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю, як засобу формування здорового способу життя, розвитку фізичної культури учнів загалом. За даними наших досліджень, навчання основам збереження здоров'я в системі фахової освіти знаходиться на недостатньому для ефективної здоров'язберігаючої роботи рівні. Основними перешкодами ефективності цієї роботи є: низький стартовий рівень валеологічної грамотності учнів, недостатня компетентність викладачів коледжів будівельного профілю з питань формування культури здоров'я учнів.

Важливим для формування культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю в процесі професійної підготовки оволодіння ними здоров'язбережувальними технологіями, які б вони могли використовувати у майбутній професійній діяльності.

Проблемою здоров'язбережувальних технологій опікуються Л. Демінська [5], І. Єрохіна [6], В. Єфімова [7], Н. Смірнов [12] та ін.

Погоджуємося з І. Єрохіною, яка визначає поняття «здоров'язбережувальні технології в освіті» як сукупність форм, засобів і методів, спрямованих на досягнення оптимальних результатів у підтримці фізичного, психічного, етичного й соціального благополуччя людини, у формуванні здорового способу життя [6, с. 165].

Значний інтерес в контексті нашого дослідження становить підхід Н. Смирнова. Він пропонує усі здоров'язбережувальні технології, що використовуються в школі, поділити на декілька груп, у яких застосовуються різні підходи, форми і методи роботи: медично-гігієнічні, фізкультурно-оздоровчі, екологічні здоров'язбережувальні технології; технології забезпечення безпеки життєдіяльності; здоров'язбережувальні освітні технології. Медично-гігієнічні технології, як стверджує науковець, спрямовані на забезпечення медичної допомоги в рамках первинної та вторинної профілактики; проведення щеплень, надання консультативної і невідкладної допомоги у медичному кабінеті; моніторинг динаміки здоров'я школярів; профілактичні заходи напередодні епідемій (наприклад, грипу) тощо. Фізкультурно-оздоровчі технології спрямовані на фізичний розвиток учнів, реалізуються на уроках фізичної культури і в роботі спортивних секцій. Екологічні здоров'язбережувальні технології спрямовані на створення природовідповідних, екологічно оптимальних умов життя і діяльності людей, гармонійних взаємин з природою та ін. Технології забезпечення безпеки життєдіяльності спрямовані на збереження життя й забезпечуються завдяки вивченню дисципліни «Основи безпеки життєдіяльності» та ін. Здоров'язбережувальні освітні технології можна поділити на три підгрупи: організаційно-педагогічні технології, що визначають структуру навчального процесу, сприяючих запобіганню стану перевтоми, гіподинамії і інших дезадаптаційних станів школярів; психолого-педагогічні технології пов'язані з безпосередньою роботою вчителя на уроці, з психолого-педагогічним супроводом усіх елементів освітнього процесу; навчально-виховні технології включають програми з формування культури здоров'я учнів, розвиток мотивації до здорового способу життя, попередження шкідливих звичок та ін. [12, с. 17].

Аналізуючи здоров'язбережувальну діяльність освітніх закладів, Л. Демінська доходить висновку про те, що наявні технології реалізуються через такі напрями освітньо-виховної діяльності: створення умов для зміцнення здоров'я школярів та їхнього гармонійного розвитку; організація навчально-виховного процесу з урахуванням його психологічного й фізіологічного впливу на організм учня; розробка та реалізація навчальних програм із формування культури здоров'я й профілактики шкідливих звичок; корекція порушень соматичного здоров'я з використанням комплексу оздоровчих і медичних заходів; медико-психолого-педагогічний моніторинг стану здоров'я, фізичного й психічного розвитку школярів; функціонування служби психологічної допомоги вчителям та учням щодо подолання стресів, тривожності; гуманного

підходу до кожного учня, формування доброзичливих і справедливих відносин у колективі; контроль за дотриманням санітарно-гігієнічних норм організації навчально-виховного процесу, нормування навчального навантаження й профілактика стомлюваності учнів; організація збалансованого харчування учнів у школі [5].

Оволодіння майбутнім кваліфікованим робітникам будівельного профілю здоров'язбережувальними технологіями, орієнтованими на майбутню професійну діяльність буде ефективнішим за умови організації продуктивної взаємодії викладачів та учнів.

Цілком погоджуємося з науковцями Л. Гнатик, М. Баран, І. Васькович, які визначають одним з ефективних методів організації продуктивної взаємодії метод переконання, що є способом різносторонньої дії на свідомість, відчуття і волю учня з метою розвитку мотивації, в нашому випадку, мотивації на збереження і зміцнення здоров'я під час професійної діяльності. Як засоби методу переконання доцільно використовувати навчальну роботу, індивідуальні та колективні бесіди, різні форми позааудиторних робіт. Ще одним важливим компонентом технології організації продуктивної взаємодії викладачів та учнів вказані науковці визначають засоби навчання, як дидактичні компоненти, що поєднують досвід суспільної практики і способи використання викладачем наукової і технічної інформації. Засобами продуктивної взаємодії викладача і студента у ВНЗ є навчальні програми, навчальна і навчально-методична література, словники, довідники, контрольні завдання, дидактичні матеріали, журнали, газети, мультимедійні програми, аудіовізуальні засоби. Організація продуктивної взаємодії викладача і учня можлива лише за умови знання та умілого використання різних форм організації такої взаємодії, щоб у кожному конкретному випадку викладач зміг обрати найдоцільнішу з них. Розрізняють такі організаційні форми взаємодії: індивідуальна, парна, групова, фронтальна [4].

В організації продуктивної взаємодії викладачів та учнів у процесі оволодіння здоров'язбережувальними технологіями доцільно, на наш погляд, дотримуватися етапів організації продуктивної взаємодії, розроблених О. Жуковою [8] на підставі структури педагогічного спілкування, запропонованої В. Кан-Каліком та М. Никандровим: моделювання майбутнього процесу (підготовчий етап), організація безпосередньої взаємодії (організаційний етап), управління взаємодією в розвиваючому педагогічному процесі (практичний етап), аналіз результатів здійсненої взаємодії (узагальнюючий етап).

Погоджуємося з Л. Гаращенко в тому, що «здоров'язбережувальна технологія» – це «послідовна цілеспрямована система взаємодії суб'єктів педагогічного процесу, що включає науково обґрунтовані форми, методи, способи формування і збереження здоров'я, сукупність психолого-педагогічних методів і прийомів роботи з дітьми, підходів до реалізації проблем, пов'язаних з оздоровленням і спрямована на створення умов для збереження і зміцнення здоров'я, а також усвідомлення педагогом цінності власного здоров'я та здоров'я вихованців» [3, с. 31]. В контексті нашого дослідження здоров'язбережувальна технологія – це цілеспрямована взаємодія викладачів і учнів, майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю, спрямована на оволодіння певними формами, методами й способами формування і збереження здоров'я при виконанні завдань, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю.

Погоджуючись з основними теоретичними положеннями дослідження Т. Бойченко [1], вважаємо, що сутність здоров'язбережувальних та здоров'яформуючих технологій полягає в:

- комплексній оцінці умов виховання і навчання, що дозволяють зберігати наявний стан здоров'я учнів, формувати більш високий рівень їхнього здоров'я, навички здорового способу життя;
- здійсненні моніторингу показників індивідуального розвитку учнів;
- прогнозуванні можливих змін здоров'я і проведенні відповідних психолого-педагогічних, корегувальних, реабілітаційних заходів з метою забезпечення успішності навчальної діяльності та її мінімальної фізіологічної «вартості»;
- поліпшенні якості життя суб'єктів освітнього середовища.

Аналіз наявних здоров'язберігаючих технологій дав можливість О. Ващенко виокремити такі типи технологій: здоров'язберігаючі, оздоровчі, технології навчання здоров'ю, виховання

культури здоров'я. Здоров'язберігаючі технології створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в школі та ті, вони вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідність навчального та фізичного навантажень можливостям особистості. Оздоровчі технології спрямовані на вирішення завдань зміцнення фізичного здоров'я учнів, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я: фізична підготовка, фізіотерапія, ароматерапія, загартування, гімнастика, масаж, фітотерапія, музична терапія. Технології навчання здоров'ю – гігієнічне навчання, формування життєвих навичок (керування емоціями, вирішення конфліктів тощо), профілактика травматизму та зловживання психоактивними речовинами, статеве виховання. Ці технології реалізуються завдяки включенню відповідних тем до предметів загально-навчального циклу, введення до варіативної частини навчального плану нових предметів, організації факультативного навчання та додаткової освіти. Технології виховання культури здоров'я – виховання в учнів особистісних якостей, що сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, посиленню мотивації на ведення здорового способу життя, підвищенню відповідальності за особисте здоров'я, здоров'я родини [2]. У контексті дослідження нас цікавили, звісно, останні, технології виховання культури здоров'я. Їх ми використовували під час формувального етапу експерименту з метою формування культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю.

Варто навести ще одну класифікацію здоров'язбережувальних технологій, що зустрічається в науковій літературі. Згідно з цією класифікацією усі технології, спрямовані на збереження здоров'я можна умовно розділити на чотири групи: захисно-профілактичні; компенсаторно – нейтралізуючі; стимулюючі; інформаційно-навчальні. Захисно-профілактичні технології спрямовані на захист людини від несприятливих для здоров'я дій. До таких технологій відносяться: виконання санітарно-гігієнічних вимог, регламентованих ДСанПіН; підтримка чистоти і проведення щеплень з метою попередження інфекцій; обмеження граничного рівня учбового навантаження, що виключає настання стану перевтоми учнів; використання страхувальних засобів і захисних пристосувань в спортзалах з метою профілактики травматизму та ін. За використання компенсаторно – нейтралізуючих технологій ставиться завдання додати те, що потрібно організму для повноцінної життєдіяльності, або, хоч би частково, нейтралізувати негативні дії в тих випадках, коли повністю захистити людину від них неможливо. Це, наприклад, фізкультхвилинки і фізкультпаузи, в якійсь мірі нейтралізуючі несприятливу дію статичності уроків, недостатність фізичного навантаження, емоційні розрядки або «хвилинки спокою», що знижують стресогенні дії, психоемоційну напругу. Йодування питної води і солі дозволяє компенсувати недостатню кількість йоду в організмі. Вітамінізація харчового раціону заповнює дефіцит необхідних організму вітамінів: використання амінокислоти гліцину (2 рази на рік – в грудні і навесні) дозволяє укріпити пам'ять школярів і т. д. Стимулюючі технології дозволяють активізувати власні сили організму, використовувати його ресурси для виходу з небажаного стану. Типові приклади – температурне загартовування, фізичні навантаження. У психотерапії немало прийомів, що допомагають вивести пацієнта зі стану депресії, смутку. Інформаційно-навчальні технології забезпечують учням рівень грамотності, необхідний для ефективної турботи про здоров'я, – своє і своїх близьких, допомагають у вихованні культури здоров'я. До таких технологій відносяться освітні, просвітницькі і виховні програми, адресовані учням, їх батькам і педагогам [9].

Під час експерименту ми дотримувалися основних вимог до використання здоров'язбережувальних технологій (визначених Ю. Лук'яною [11]), а саме:

- урахували завжди індивідуально-психологічні особливості кожного учня; стимулювали учнів до активного засвоєння знань;
- намагалися запобігати виникненню факторів ризику для учнів;
- намагалися забезпечити адекватне відновлення їхніх фізичних сил;
- сприяли задоволенню їхніх пізнавальних потреб стосовно здоров'язбереження та ін.

Цілковито погоджуючись з А. Юнак, який поділяє здоров'язбережувальні технології на дві групи, можемо визначити аналогічні групи здоров'язбережувальних технологій для майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю:

– здоров'язберігаючі – технології, що створюють безпечні умови для перебування, навчання та праці в будівельному коледжі, й ті, що вирішують завдання раціональної організації виховного процесу (з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних вимог), відповідності навчального та фізичного навантаження можливостям майбутніх робітників-будівельників;

– здоров'яформуючі – технології, спрямовані на зміцнення фізичного здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю, підвищення потенціалу (ресурсів) здоров'я» [13, с. 350].

Висновок. Таким чином, організація продуктивної взаємодії викладачів та учнів у процесі оволодіння здоров'язбережувальними технологіями, орієнтованими на майбутню професійну діяльність є важливою педагогічною умовою, яка сприяє формуванню культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю в процесі їхньої професійної підготовки.

Література:

1. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим // Здоров'я та фізична культура. – 2005. – №2. – С. 1-4.
2. Ващенко О., Свириденко С. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – №8. – С. 1-6.
3. Гаращенко Л. В. Педагогічні умови застосування здоров'язбережувальних методик виховання в дошкільному закладі / Л. В. Гаращенко // Збірник наукових праць. – 2010. – №4. – С. 27-34.
4. Гнатик Л.М., Баран М.М., Васькович І.М. Психолого-педагогічні проблеми спілкування викладача та студента / Збірник науково-технічних праць Національного лісотехнічного університету України / Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 23.3 – С. 380-385.
5. Демінська Л. О. Аналіз змісту й умов використання здоров'язберігаючих технологій у системі загальноосвітніх шкіл / Л. О. Демінська // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. журн. – Х. : ХОВНОКУ-ХДАДМ, 2011. – № 11. – 154 с.
6. Ерохина И. А. Здоровьесберегающие технологии в профилактике наркозависимости подростков: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / И. А. Ерохина. — Тамбов, 2005. — 272 с.
7. Єфімова В. М. Здоров'язбережувальні технології в системі підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін/ http://mdu.edu.ua/spaw2/uploads/files/32_1.pdf
8. Жукова О. С. Передумови організації продуктивного спілкування в режимі викладач-студент / http://www.rusnauka.com/30_NIEK_2009/Pedagogica/53640.doc.htm
9. Здоров'язберігаючі освітні технології / http://marganets-school12.edukit.dp.ua/metodichna_robota/zdorovyazberigayuchi_tehnologii
10. Литовченко Г. О. Підвищення рухової активності студентів – один із важелів підготовки фахівців високої кваліфікації в технічних вузах / Г. О. Литовченко, М. Г. Кузьменко та ін. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: у зб. наук. праць за ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХІІ) 2005. - № 7. – С. 34-39.
11. Лук'янова Ю. С. Вимоги до використання здоров'язберігаючих освітніх технологій / <http://cyberleninka.ru/article/n/trebovaniya-k-ispolzovaniyu-zdoroviesohranyayuschih-obrazovatelnyh-tehnologiy>
12. Смирнов Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии и психология здоровья в школе / Н. К. Смирнов. — [2-е изд.]. — М.: АРКТИ, 2006. — 320 с.
13. Юнак А. Підготовка майбутніх вчителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій на уроках з лижної підготовки / А. Юнак // Гуманітарний вісник. – 2011. – №27. – С. 348-352.

Статтю присвячено обґрунтуванню однієї з педагогічних умов формування культури здоров'я майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю, а саме: організації продуктивної взаємодії викладачів та учнів у процесі оволодіння здоров'язбережувальними технологіями. Розкрито педагогічні аспекти поняття «здоров'язбереження» як процесу навчання й виховання, освітній процес передбачає не тільки навчання і виховання, а й оздоровлення учнів, оволодіння здоров'язбережувальними технологіями, адже саме здоров'я значною мірою визначатиме конкурентоспроможність молоді України в ХХІ столітті.

Ключові слова: майбутній кваліфікований робітник будівельного профілю, культура здоров'я майбутніх будівельників, педагогічні умови.

Стаття посвячена обоснованию одного из педагогических условий формирования культуры здоровья будущих квалифицированных рабочих строительного профиля, а именно: организации продуктивного взаимодействия преподавателей и учеников в процессе овладения здоровьезбережувальными технологиями. Раскрыть педагогические аспекты понятия «здоровьесбережения» как процесса обучения и воспитания, образовательный процесс предполагает не только обучение и воспитание, но и оздоровления учащихся, овладение здоровьесберегающими технологиями, ведь именно здоровье в значительной степени будет определять конкурентоспособность молодежи Украины в XXI веке.

Ключевые слова: будущий квалифицированный рабочий строительного профиля, культура здоровья будущих строителей, педагогические условия.

This article is devoted to substantiation of a pedagogical culture of health conditions of future skilled workers building structure, namely productive interaction of teachers and students in the process of mastering preservation of health technologies. Expand pedagogical aspects of the concept of « health preservation » as a process of learning and education, the educational process involves not only training and education, but also the recovery of students mastering health preservation technologies, because health is largely young Ukraine's competitiveness in the XXI century.

Keywords: future skilled worker building structure, culture, health future builders, pedagogical conditions.